

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Fingerroos, Outi; Haanpää, Riina

Title: Yhteisölähtöiset muistitietohankkeet osana yliopisto-opetusta

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Ulla Savolainen, Riikka Taavetti ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Fingerroos, O., & Haanpää, R. (2022). Yhteisölähtöiset muistitietohankkeet osana yliopisto-opetusta. In U. Savolainen, & R. Taavetti (Eds.), *Muistitietotutkimuksen paikka : teorian, käytännöt ja muutos* (pp. 459-480). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1478. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1478/>

Yhteisölähtöiset muistitietohankkeet osana yliopisto-opetusta

Outi Fingerroos

 <https://orcid.org/0000-0001-7288-2127>

Riina Haanpää

Muistitietotutkimuksen piirissä on avattu keskustelua siitä, kenen ehdoilla ja taidoilla menneisyyttä tutkitaan sekä mitä ja miten menneisyydestä kirjoitetaan. Meitä kiinnostaa kysymys asiantuntijuudesta: siitä, mitä sillä tarkoitetaan ja mitä sen katsotaan sisältävän. Pohdimme, ketkä ovat ja ketkä voivat olla menneisyyden tarkastelussa asiantuntijoita sekä miten asiantuntijuuden käsite kietoutuu muistitietotutkimuksen keskeisiin metodologisiin lähtökohtiin. Lähestymme aihetta yhteisölähtöisten muistitietohankkeiden näkökulmasta.

Käsitlemme aluksi kotimaisia yhteisölähtöisiä historia- ja muistitietohankkeita. Esittelemissämme hankkeissa korostuvat prosessit, jotka nousevat paikallisista lähtökohdista ja yhteisön omista tarpeista. Yhteisön jäseniä on kussakin hankkeessa otettu aktiiviseksi osaksi mukaan tutkimukseen – heitä on monin tavoin osallistettu ja sitoutettu tuottamaan tutkimuksen aineistoa ja osin myös tulkitsemaan sitä. (Olsén ja muut 2017, 13; ks. myös Pontes Ferreira & Gendron 2011, 153–157.) Tämän jälkeen tuomme esiin kaksi omaan yliopisto-opetukseemme liittyvää esimerkkitapausta, joissa asiantuntijuutta tunnustetaan ja tunnustetaan eri tavoin. Tavoitteemme on selvittää, kenellä asiantuntijuus on tai

voi olla sekä miten opiskelijoita on mahdollista muistitietohankkeiden kautta kouluttaa akateemiseen asiantuntijuuteen.

Esimerkkitapauksista ensimmäisessä tarkastellaan Porin Reposaaren kaupunginosan omaa historiaa. Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelman (jatkossa KTMT) opiskelijat ja opettajat julkaisivat pääosin muistitietoon pohjautuvan teoksen Reposaaresta yhteistyössä paikallisten asukkaiden kanssa. Yhteisön omaa historiaa kirjoitettaessa olennaista oli sellaisten menneisyyden tulkintojen tavoittaminen, joita yhteisön jäsenet itse pitivät arvokkaina ja merkityksellisinä ja joita vaalittiin, jaettiin ja edelleen välitettiin uusille sukupolville. Nämä paikallisten ylläpitämät tulkinnat laajensivat käsityksiä menneisyydestä ja tuottivat samalla uudenlaisia näkökulmia tutkimuksen kohteeksi. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27; Kalela 2006, 81; Ukkonen 2000, 14.) Esimerkkitapauksessa tarkastelemme niitä muistitietotutkimuksen mahdollistamia keinoja, joiden kautta yhteisön jäsenen omaa historiaa ja menneisyyttä voidaan arvioida ja tulkita.

Toinen esimerkkitapaus liittyy KTMT:n ja Jyväskylän yliopiston Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa -tutkinto-ohjelman (jatkossa KUMU) opiskelijoiden yhdessä organisoimaan kenttätyökurssiin, jossa tuotettiin tilaustyönä muistitietoaineistoa Seinäjokelaisten kaupunkihistoria -hankkeeseen. Esittelyssä pureudumme tarkastelemaan opiskelijoiden asiantuntijuuteen kasvamista ja sen kehittymistä: miten tämänkaltaisissa yhteisölähtöisissä muistitietohankkeissa yliopistojen ulkopuolisen toimijan kanssa opiskelijat omaksuvat niitä tietoja ja taitoja tai alan käytäntöjä, joita muistitietotutkijan työkenttään kuuluu. (Hmelo-Silver 2004; Hmelo-Silver & Barrows 2006; ks. myös Kalela 1986; Haanpää 2014.)

Yhteisölähtöisten historia- ja muistitietohankkeiden näkökulmia

Poliittisen historian tutkija ja suomalaisen muistitietotutkimuksen *grand old man* Jorma Kalela koulutti 1980-luvulla Paperiliiton jäseniä oman historiansa tutkijoiksi saaden toimintaansa virikkeitä työväentut-

kijoilta ja folkloristeilta. Kalelan kirjoittamat artikkelit kansanomaisesta historiasta, historialiikkeestä ja muistitietotutkimuksesta ovatkin merkittävästi vaikuttaneet suomalaisen muistitietotutkimuksen muotoutumiseen. (Ks. esim. Kalela 1984a; 1984b.) Kalela tunsi jo 1970-luvulla Ruotsissa harjoitetun työväen omaehtoisen sivistystyön ja siihen kytkeytyvän tutkimuksen. Sittemmin hän tutustui Raphael Samuelin (1981) näkemyskyseen ihmisten omasta historiasta (*people's history*) sekä brittiläisistä kulttuuritutkijoista koostuneeseen *Popular Memory Group* -ryhmään. Suomessa Kalela kävi tiivistä dialogia metodologiastaan folkloristien, kuten Outi Lehtipuron, Seppo Knuutilan, Annikki Kaivola-Bregenhøj'n ja Taina Ukkosen kanssa, jotka kaikki olivat kiinnostuneita muistitiedosta, kerronnasta, omaehtoisesta asiantuntijuudesta ja menneisyyden moniäänisyydestä. (Heimo 2014; ks. myös Kalela 2006; Heimo 2010.)

Kalelan teoksista *Taistojen taipaleelta. Paperityöläiset ja heidän liittonsa 1906–1981* (1981) ja *Näkökulmia tulevaisuuteen. Paperiliiton historia 1944–1986* (1986) muotoutui suomalaisten muistitietotutkijoiden arvostamia oman historian klassikkoja. Teokset olivat ensimmäisiä akateemisia tutkimuksia, joissa historiantutkija otti aidosti tutkimansa yhteisön edustajat mukaan historian tuottamisen prosessiin ja myös reflektoi akateemisen tutkijan positiota. Kalela muun muassa pohti, mihin ammattiliiton jäsenet tarvitsivat oman historiansa tutkimusta. Vastausta etsiessään hän samalla punnitsi historiantutkimuksen tarkoitusta sekä historiantutkijoiden kysymystä siitä, miten he voisivat parhaiten toteuttaa yhteiskunnallista tehtäväänsä. (Kalela 1986, 7, 12; ks. myös Kalela 2006, 68.) Kalelaa inspiroi historioitsijan työssä erityisesti liiton jäsenen omaksumien mielipiteiden ja käsitysten seuraaminen sekä niiden tulkitseminen. Oma historia ja oma menneisyys kiinnostivat jäsenistöä ja saivat heidät pohtimaan, miten nykyinen liiton tila oli ymmärrettävissä, mitä menneisyydessä oli oletettu tapahtuneen ja mitkä seikat olivat nykyiseen tilanteeseen johtaneet. Tutkimuskohteen oman äänen tavoittelu sekä sitä itseään kiinnostavien näkökulmien ja kysymysten esiin nostaminen muodostuivat näin historiateoksen lähtökohdiksi. (Kalela 1986, 8, 41; 2006, 81.)

Tarve oman historian tarkastelulle oli liiton keskuudessa ollut ilmeisen suuri, sillä kimmoke tutkimuksen aloittamiselle tuli nimenomaan

paperityöläisiltä itseltään. Liiton tutkivissa opintokerhoissa jäsenistö oli jo valmiiksi tulkinnut omaa elämänpiiriään, työtään ja ammatillista toimintaansa, ja tämän työn tuloksena oli koostettu muun muassa näytteilyitä ja valokuvaesityksiä. Historiantutkijalta kaivattiin asiantuntemusta ja tutkimuksen keinoin tuotettua tietoa, joka paitsi valaisisi menneisyyttä myös antaisi lähtökohtia ja perusteita liiton omalle toiminnalle tämän päivän maailmassa. Paperiliittolaisten näkemysten ja niiden merkitysten tulkitseminen osana suomalaisen yhteiskunnan ja ammattiliittojen kehitystä sekä suhteutettuna aikaisempiin tieteellisiin esityksiin olivat tehtäviä, joissa korostuivat tutkijan osaaminen ja akateeminen asiantuntijuus. (Kalela 1986, 10, 12, 23, 28–29, 35, 41; 2006, 67, 69–71, 81.)

Paperiliiton historiahankkeessa tutkijan työn yhtenä keskeisenä tavoitteena oli menetelmällisten valmiuksien antaminen paperiliittolaisten tutkiville opintokerhoille ja omalle historian tutkimukselle. Jälkikäteen arvioiden hanke onnistuikin tässä tavoitteessaan. Omaa historiaa tai omana historiana pidettävää tietoa ihmiset olivat tuottaneet ja tutkineet eri tavoin lähestulkoon aina. Nyt oli kuitenkin keskeistä opettaa oman historian tuottajia myös arvioimaan omia ennakkoluulojaan ja selvittämään, millaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa nämä menneisyyden tulkinnat oli tuotettu – toisin sanoen paperiliittolaisten oli opeteltava arvioimaan eri tiedonlähteiden luonnetta. (Kalela 1986, 13; 2006, 70–71.)

Paperiliiton historiahanketta luonnehti kuitenkin hienoinen eron- teko jäsenistön harjoittaman tutkimustoiminnan ja historioitsijan tutkimustyön välillä. Liiton jäsenet olivat itse sekä tietoa tuottavia että tietoa tulkitsevia subjekteja. He päättivät, ”mihin tarkoitukseen tietoa käyttivät ja missä muodossa välittivät sen” (Kalela 2006, 69). Historioitsijalle jäsenistön tuottama muistitietoaineisto puolestaan avasi uusia näkökulmia tieteellisen tiedon tuottamiseen, ja tämä jäsenistön oma panos näkemystensä, kokemustensa ja mielipiteidensä välittäjänä oli arvokasta sinänsä. (Kalela 2006, 72; Peltonen 2006, 99–100.)

Kalelan paperiliittolaisia osallistava tutkimustoiminta toimi esimerkkinä useille vastaavanlaisille historia- ja muistitietohankkeille Suomessa. Folkloristi Taina Ukkonen kiinnostui työväen omasta historiasta ja haastatteli 1980-luvun lopulla turkulaisia työväenliikkeen jäseniä. Silloisessa

historiahankkeessa tehdyt haastattelut perustuivat kuitenkin tutkijoiden ennakkolta laatimiin kysymyksiin, ja niin ollen työväen oma historianäkemys sekä omat tulkinnat ja kokemukset jäivät saavuttamatta, mitä Ukkonen tutkimuksessaan reflektoikin. (Ukkonen 2000, 43–49; 2006, 179, 182.) Työväenliikkeen historiahankkeen tutkija-asiantuntijavetoisuudesta oppineena Ukkonen esitti väitöstutkimuksessaan *Menneisyyden tulkinta kertomalla* (2000), miten haastattelujen teemojen oli liityttävä ensi sijassa muistelijan omaan arkielämäään ja kokemuspöiriin ja vasta toissijaisesti tutkijoiden oletuksiin. Näkemys perustui lähes kymmenen vuoden kokemukseen toimimisesta metallityöläisnaisten opintokerhossa. Näissä tapaamisissa oli tutkijan ja työläisnaisten yhteistyönä tuotettu muistitietoa ja omaa historiaa – ja samalla asiantuntijahistorian ohittamaa tulkintaa menneisyydestä. (Ukkonen 2000, 49–54; 2006, 179–180.)

Metallityöläisnaisten yhteiset muistelut osoittautuivat mielenkiintoiseksi ja yhteisöllisyyttä synnyttäväksi toiminnaksi. Ukkosen mukaan turkulaiset työläisnaiset eivät vain vastanneet tutkijan esittämiin kysymyksiin, vaan he ottivat vastuuta projektin etenemisestä tekemällä haastatteluja, valikoimalla muistelun aiheita ja lopulta arvioimalla ja kommentoimalla tutkijan esittämiä tulkintoja. (Ks. myös Aho 2019, 13–16, 43–44.) Tutkijalle nämä tapaamiset antoivat mahdollisuuden paitsi osallistua historiallisen tiedon tuottamiseen yhdessä tutkimuskohteen kanssa myös tarkastella tilannetta, jossa tietoa tuotettiin. Ukkonen päätyikin tarkentamaan oman historian tuottamisen määritelmää: omassa historiassa oli kyse nimenomaan oman elämän arvioinnista, mutta tätä arviointia tehtiin yleensä aina suhteuttamalla omia kokemuksia muiden kokemuksiin ja julkisiin historian esityksiin. (Ukkonen 2000, 38; 2006, 180–181; ks. myös Aho 2019, 65.)

Ukkosen työ metallityöläisnaisten parissa toi esiin kiinnostavalla tavalla asiantuntijuuteen liittyvät erilaiset ulottuvuudet: yhteisön jäsenillä oli kulttuurista tietoa ja taitoa kertoa siitä, mikä heitä menneisyydessä kiehtoi, millä oli merkitystä ja mikä oli tarpeen muistaa. Tutkijaa puolestaan aihepiiri kiinnosti ja hänen tehtävänsä oli pohtia, miten tutkittavat ymmärsivät menneisyyttään ja nykyisyyttään tai miten he rakensivat muistelun yhteydessä identiteettiään. (Ukkonen 2006, 177; ks. myös

Aho 2019, 44, 51; Kalela 2006, 74; Korkiakangas 2006, 126–132; Tonkin 1992, 9–11.)

Perinteentutkija Elina Makkosen teos *Muistin mukaan. Joensuun yliopiston suullinen historia* (2004) oli lähtökohdiltaan toisenlainen esimerkki siitä, miten ihmisten ja yhteisöjen omaa historiaa on tavoitettu ja tuotettu Suomessa. Siinä akateeminen muistitietotutkija toteutti muistitiedon keruun akateemisessa yhteisössä ja samalla omaa yhteisöään sisältäpäin tutkien. Tutkimuksen teon taustalla oli silloisen Joensuun yliopiston 30-vuotisjuhla vuonna 1999. Yliopiston ensimmäisten vuosikymmenten vaikuttajat olivat siirtymässä eläkkeelle ja pelättiin, että heidän mukanaan katoaisi arvokasta tietoa yliopiston varhaisvaiheista. Yliopistoyhteisössä päädyttiin mielenkiintoiseen ja varsin poikkeukselliseen ratkaisuun: muistitiedon keruun ja historian kirjoittamisen toteuttamista varten perustettiin muistitietotoimikunta, ja tutkimuksen tekijäksi pestattiin perinteentutkija Elina Makkonen. (Fingerroos 2006; Makkonen 2004, 19; 2006, 252.)

Muistin mukaan -teos valmistui viisi vuotta myöhemmin vuonna 2004. Se avasi yliopiston historiaan näkökulman, joka ei ollut kokonaiskuva vaan muistitietotutkimus, joka toi yliopiston historiallisten jälkien rinnalle elävää ja asiakirjojen ulkopuolelle jäänyttä suullista historiaa. (Makkonen 2006, 245; Fingerroos 2006.) Silloinen yliopiston rehtori Perttu Vartiainen kirjoittikin teoksen esipuheessa:

Kun olen ollut itsekkin osa tätä yliopistoyhteisöä lähes koko sen historian ajan, niin en voi millään asettua kirjassa esitettyjen – joskus ehkä ristiriitaisia tulkintoja herättävien – muistelusten ulkopuolelle. Meistä kellään ei ole kuitenkaan hallussaan yhtä oikeaa totuutta. Muistitiedon perusluonteeseen kuuluu sen subjektiivisuus. Toivon teille kaikille mieluisia ja ajatuksia kirvoittavia lukuhetkiä! (Vartiainen 2004, 9.)

Mallia teokselle Makkonen ja muistitietotoimikunta lähtivät hakemaan juuri Kalelalta ja Ukkoselta. Teos pohjasi mittavaan muistitiedon keruuseen yliopistoyhteisön sisällä: haastateltavana oli noin sata entistä ja nykyistä yliopiston työntekijää ja opiskelijaa. Muistelijat olivat teoksessa

näkyvästi esillä kokemuksineen ja tulkintoineen. Makkosen tavoitteena oli myös kannustaa yliopistolaisia muistamaan, tuottamaan ja tulkitsemaan omaa menneisyyttään ja omaa historiaansa, mutta samalla hän tutkijana korosti muistitiedon keruun vaativan vuorovaikutusta ja siihen kohdistuvan tulkinnan olevan jatkuvaa neuvottelua. Makkonen kirjoittaakin, miten teoksen

sivuilla rakentuu fragmentaarinen ja samalla kaleidoskooppinen kuva yliopistosta työ- ja opiskelupaikkana. Lukija voi tilkitä tekstin aukkoja omalla muistitiedollaan, kiistää toisten muistin ja huomata, miten lukemattomilla eri tavoilla samoistakin asioista voidaan näköjään kertoa. (Makkonen 2004, 19.)

Kiinnostava sivujuonne Joensuun yliopiston menneisyyden tulkintojen saralla oli se, että historian tutkija Arto Nevalan kirjoittama ”virallinen historia” *Uudisraivaaja. Joensuun yliopiston 40-vuotishistoria* ilmestyi vuonna 2009, viisi vuotta *Muistin mukaan* -tutkimuksen jälkeen. Historioitsija Alina Kuusisto, joka kävi omaa Joensuun korkeakoulun politisoitumista käsittelevää väitöstutkimustaan *Korkeakoulun punainen aave* (2017) varten läpi molempien hankkeiden tuottamia aineistoja, luonnehti tehtyjen haastattelujen eroa:

Joensuun yliopiston 40-vuotishistoriaa varten tehtyjen ja muiden haastatteluaineistojeni keskeisin ero on siinä, että yliopiston 40-vuotishistorian haastattelut on tehnyt kokenut Joensuun yliopistossa pitkään työskennellyt miespuolinen tutkija, jolle useimmat haastateltavat olivat entuudestaan tuttuja. Haastateltavan ja haastattelijan suhde oli siis jo lähtökohtaisesti luottamuksellinen. Toisaalta haastattelun tarkoitus, eli yliopiston virallisen historian kirjoittaminen, osittain ennalta määrittää sen, millaisten kysymysten parissa haastattelussa liikutaan. Yliopistohistoriathan ovat perinteisesti keskittyneet kyseisen laitoksen organisatoriseen ja hallinnolliseen kehitykseen sekä asemaan laajemmassa korkeakoulu- ja koulutuspoliittisessa kehityksessä. Samalla yliopiston keskeiset arjen tason toiminnot jäävät kuvauksissa etäisiksi. (Kuusisto 2017, 43.)

Kuusiston luonnehdinnassa näkyy vahvasti ajatus kamppailusta, joka liittyi erilaisiin menneisyyden esittämisen tapoihin. Joensuussa muistitietotutkimuksen rinnalle oli tarpeellista kirjoittaa ”virallinen”, organisatoriseen ja hallinnolliseen kehitykseen paneutuva historia. Muistitietotutkimus ei ollut riittävä juhluvuoden tarpeisiin, vaikka se lähtökohtaisesti huomioi yhteisön tuottamat moniääniset menneisyydet. Toisaalta Kuusisto toi esiin myös muistitietotutkimuksen metodologisia lähtökohtia todetessaan, miten *Muistin mukaan* -teos oli nimenomaan esitys arjen tason toiminnoista, joiden tuottamiseen sisältyi myös historiankirjoittajan oman toiminnan reflektoinnin vaatimus. Muistitietotutkimus tarkasteleekin juuri muistelijoiden ylläpitämiä vernakulaareja menneisyyden tulkintoja, jotka määrittävät lähtökohtaisesti yksilölliseksi, arkiseksi ja vaihtoehtoiseksi. Seuraavissa luvuissa siirrymmekin omiin kokemuksiimme yhteisölähtöisten muistitietotutkimusten toteuttajina koulutusohjelmissamme. Esittelemme toimintamalleja, joita sovellamme opetuksessa. Ensimmäinen tapausesimerkki sijoittuu Porin Reposaaren kaupunginosan oman historian tekemiseen. Toisessa esimerkkitapauksessa käydään läpi tilaustyötä, jossa tuotettiin muistitietoa Seinäjokelaisten kaupunkihistoria -hankkeeseen. Oleellista molemmissa esimerkkitapauksissa on, että tilaus hankkeille syntyi paikallisyhteisöissä ja kaikki tieteellinen tekeminen on tehty paikallisten toiveet huomioiden ja neuvotellen. Näin toimiessa ei ole syntynyt kamppailua siitä, kenellä on etuoikeus menneisyyden esittämisen tapoihin ja tuotettuun muistitietoon.

Asiantuntijuus yhteisölähtöisissä muistitietohankkeissa

Yhteisölähtöiset muistitietohankkeet ovat KTMT:n ja KUMU:n tutkinto-ohjelmille hyvin luontevia, ja opettajina sekä opinnäytetöiden ohjaajina toteutamme jatkuvasti hankkeita, joissa olemme kiinnostuneita paitsi arjesta myös yksilöiden ja yhteisöjen omaehtoisesta toimijuudesta, muistista ja kerronnasta. Opinnot ovat molemmissa tutkinto-ohjelmissa työelämäläheisiä, mikä tarkoittaa, että työelämään ja sen käytäntöihin tutustuminen sekä projektityöt läpäisevät kandidaatti- ja maisteriohjelmat.

(Kumpulainen & Vierimaa & Fingerroos 2019; Warren 2019.) Erilaiset projektimuotoiset muistitietotutkimukset ovatkin opiskelijoille yksi keskeinen mahdollisuus oman asiantuntijuuden hyödyntämisen käytännön harjoitteluun.

Akateemisen asiantuntijuuden käsitteellistäminen ja ymmärrys sen sisällöistä on moninaista. Asiantuntijuus voi pitää sisällään tietoja ja taitoja, joita kytetään yhdistämään omaan työhön ja oman alan käytäntöihin. Tällöin asiantuntijuus on nimenomaan ammatillista osaamista, ja esimerkiksi historian tutkijat ovat menneisyyden tulkintojen asiantuntijoita. Asiantuntijuus voi tarkoittaa myös laajemmin tiedon kartoittamista ja tuntemusta tai uuden oppimista, osaamisen kehittämistä ja oman osaamisen reflektointia, jolloin asiantuntijuus vaatii kasvua ja kehitystä esimerkiksi koulutuksen tai käytännön kokemusten kautta. (Hakkarainen 2000, 84–98; ks. myös Haanpää 2014, 26–27.) Asiantuntijuudessa tiedoilla ja taidoilla onkin suuri merkitys. On tärkeää osata etsiä, löytää, omaksua ja kyseenalaistaa tietoa. Myös tiedon jakaminen kuuluu asiantuntijuuteen. Esimerkiksi paikallisia oman historian tutkijoita ja vaikkapa yliopisto-opiskelijoita tukemalla kehitetään heidän asiantuntijuuttaan ja edistetään oman asiantuntijuuden tunnistamista. Yhtäältä paikalliset voivat toimia erilaisissa projekteissa akateemisen tutkijayhteisön rinnalla asiantuntijoina jakamassa hallussaan olevaa tietoa. Tällöin asiantuntijuus on pikemminkin tunnustettu yhteisön toimintatapa kuin yksilöiden ominaisuus. (Hakkarainen 2000, 84–98; ks. myös Haanpää 2014, 26–27.)

Asiantuntijuutta painottavia tietoja ja taitoja sekä itseohjautuvaa työskentelyä harjoitetaan tutkinto-ohjelmien opintojen aikana muun muassa työelämäläheisillä kenttätyökurseilla, joissa opetetaan teoreettisen ja käsitteellisen tiedon soveltamista käytäntöön. Toisaalta näillä kurseilla painotetaan kykyä aktiivisesti ja itsenäisesti hankkia ja käsitellä tietoa sekä toisaalta myös tiedon jakamisen ja yhdessä keskustelemisen kautta ongelmien ratkaisemista. (Hmelo-Silver 2004, 236–241; Hmelo-Silver & Barrows 2006, 21–25; Hung & Jonassen & Liu 2008, 488–489.) Opiskelijoiden motivointi tapahtuu kenttätyömetodien haltuunoton, ryhmissä toteutettujen ja kenttään tutustuttavien ennakkotehtävien sekä sitten kenttätyön suunnittelun ja lopulta toteutuksen myötä. Yhteys niin kut-

suttuun yliopiston ulkopuoliseen maailmaan on monesti toteuttamiemme hankkeiden lähtökohtana: teemme tutkimusta toimeksiannosta tilaajaa tai tarkasteltavia yhteisöjä varten. Tieto siitä, mitä tavoitellaan, miten ja miksi, on sen vuoksi erityisen merkityksellistä. Ensisijaista onkin myös oppijan kokemus ja oppimiseen kohdistuva reflektio, jolla tarkoitamme paitsi oppijan omaa kykyä arvioida toimintaansa sekä tätä toiminnasta hankittua kokemusta myös tutkivaa ja kehittävää otetta omaan työhön ja asiantuntijaksi kasvuun. (Poikela 2005, 9, 14; Poikela & Poikela 1997; ks. myös Tynjälä 2003.)

Tarkastelemisissamme esimerkkitapauksissa käsitys asiantuntijuudesta muovautuu eri toimijoiden kohdalla erilaiseksi. Reposaaressa nostamme esiin paikallisten asukkaiden omaksuman tiedon merkityksen ja paikallisten tunnistetun ja tunnustetun oman historian asiantuntijuuden. Seinäjoen tapauksessa käsittelymme painotus on opiskelijoiden asiantuntijuuden kehittämisessä. Tuomme esiin, miten opiskelijat omaksuvat niin akateemisen muistitietotutkimuksen metodologisen kehyksen kuin myös menetelmälliset valmiudet tuottaa tilaustyönä muistitietotutkimusta.

Reposaari – yhteisön jäsenet oman historiansa asiantuntijoina

Reposaaressa ja reposaarelaisten menneisyyttä kartoittavan hankkeemme tavoitteena oli tutkijavetoisen prosessin sijaan kokeilla toisenlaista, demokraattisempaa ja osallistavampaa tapaa tuottaa yhteisön historiaa. Halusimme ottaa paikalliset kokonaisvaltaisesti mukaan prosessiin. Tutkimushankkeen pääperiaatteina olivatkin alusta alkaen vuorovaikutteisuus ja oman historian tuottaminen yhteistyössä yliopiston ja paikallisten asukkaiden, eritoten Reposaaari-yhdistyksen¹ sekä reposaarelaisista ikämielistä koostuvan Rantaparlamentin² kanssa. Ponnin yhteistyölle syn-

1 Reposaaari-yhdistys ry on perustettu vuonna 1983. Yhdistyksen päätehtävänä on paikallisen elämänmenon, historian ja kulttuurin ylläpitäminen, säilyttäminen ja edelleen välittäminen.

2 Reposaaressa Rantaparlamentti eli noin 60 miehen ryhmä kokoontuu kerran viikossa palaveeraamaan saaren menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta Reposaaaritalolle. Rantaparlamentin keskei-

tyi keskusteluista, joita olimme jo vuosien ajan käyneet reposaarelaisten kanssa. Yliopisto-opettajina ja tutkijoina olimme hyödyntäneet Reposaarta ja reposaarelaisia kursseista ja kenttätöistä toiseen, mutta selkeää palautetta esimerkiksi tutkimuksen keinoin emme olleet takaisin kentälle tuottaneet. Nyt toteutettavassa hankkeessa etsimmekin paitsi keinoja reposaarelaisten oman luovan ilmaisun tukemiseen myös heidän vaalimiensa muistojen ja tarinoiden tutkimukselliseen tarkasteluun sekä eri asiantuntijoiden tuottamien tekstien yhdistämiseen yhtenäiseksi julkaisuksi. Tämänkaltainen vuoropuhelu mahdollisti yliopiston yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamisen eli toimimisen vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Paikallisille – ja myös yliopistolle – se merkitsi vihdoinkin heidän hallussaan olevan tiedon näkyväksi tekemistä. (Fingerroos ja muut 2017, 8–9; Kalela 1986, 12.)

Reposaari valikoitui kokeellisen tutkimushankkeen kohteeksi ensisijaisesti kaupunginosan identiteetin vuoksi, mutta myös siellä toteutettujen aineistonkeruiden myötä. Tänä päivänä Reposaari on noin tuhaten asukkaan yhdyskunta, jonka omaleimaisuus on rakentunut pitkälti saaren erillisyyden ja myös sen menneisyyden varaan. Reposaari oli 1800-luvulla vilkas satama- ja kauppapaikka ja sittemmin laivanrakennuksen sekä saha- ja konepajateollisuuden keskus aina 1900-luvun puoliväliin asti. Tämänkaltainen toiminta kaupunkimaisena teollisuus- ja satamayhdyskuntana loi puitteet ja mahdollisuuden alueen oman historian ja perinteen synnylle. (Haanpää & Raike 2017, 7.)

Reposaari on kiinnostanut myös akateemisia tutkijoita nimenomaan kenttätöiden ja aineistonkeruun kohteena. Alueella on tehty eri vuosikymmenillä laajoja keruita, joiden teemat ovat liikkuneet reposaarelaisessa arjessa ja jokapäiväisessä elämässä, muistitiedossa ja perinteessä. Haastatteluin on kerätty aineistoa muun muassa lapsuuden ja nuoruuden, koulunkäynnin, aikuisuuden, vapaa-ajan ja harrastusten, eri ammattiryhmien sekä saaren paikkojen teemoista. Kattavimmat ja laajimmat aineistot kerättiin vuosina 1994, 1995 ja 2011, jolloin Turun yliopiston folkloristiikan opiskelijat kartoittivat lapsuusmuistoja ja reposaarelaisten

simpää tehtäviä on yhteistyössä Reposaari-yhdistyksen kanssa vaalia oman saaren perinteitä ja asukkaiden hyvinvointia.

ammatin kuvauksia. Sittemmin Reposaareissa liikkui folkloristiikan, kulttuuriperinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen opiskelijat. Heitä kiinnostivat eri-ikäisten asukkaiden saarelaisuuden kokemukset ja erityisesti ympäristöön ja paikkoihin liittyvät muistot.³

Tätä jo kerättyä laajaa muistitietoaineistoa sekä uutta aineistonkeruuta ryhdyttiin työstämään vuonna 2014 reposaarelaisten oman historian asiantuntijoiden kanssa. Käynnistyvän hankkeen keskiössä olivat reposaarelaiset itse, ja siksi prosessin lähtökohtana olivat heitä kiinnostavat ja heidän tärkeinä pitämänsä asiat. (Ks. myös Kalela 1986, 12–13; Aho 2019, 5–6; Ukkonen 2000, 14.) Yliopisto-opiskelijoilla oli puolestaan tärkeä rooli tutkittavan kohteen etsimisessä: he määrittelivät projektin kohdetta, toteutusta ja tuloksia opettajiensa opastamana ja reposaarellaisen yhteisön toiveita kuunnellen. Tällä tavoin yhteisluovasti⁴ erilaisissa tilaisuuksissa keskustellen, pohtien ja valikoiden reposaarelaisten oman historian teemoiksi muodostuivat muun muassa kalastajan arki, luotit sekä laivantäyttäjien elämät. Myös reposaarellainen lapsuus, kasvatusta ja koulutus saaristo-olosuhteissa kiinnostivat, samoin saarelaisten vapaa-aikaa rytmittäneet tanssit, elokuvat ja urheilu. Käsiteltäviksi teemoiksi valikoituivat lisäksi yhdyskunnan teollinen toiminta, kuten höyrysahalaitos ja konepaja. Hankkeessa myös selvitettiin, mikä sai monien reposaarellaisen nousemaan kapinaan vuonna 1918.

Vaikka yliopisto osallisti reposaarelaiset mukaan tutkimushankkeeseensa, paikallisten keskuudessa oli menneisyyttä tutkittu aktiivisesti jo paljon aikaisemmin. Siksi merkittävä osa prosessia oli heiltä saatu tieto keskustelujen, haastattelujen ja monipuolisten muistojen muodossa. Reposaarelaisilta saatiin muun muassa kirjallista ja kuvallista materiaalia, visuaalisia esityksiä ja muistelmia. Menneisyyden esitysten moninaisuus kertoo paikallisten omaksumasta runsaasta historiatietämyksestä. Reposaarelaiset olivat kiinnostuneita omasta menneisyydestään, ja heillä oli tiedollisia valmiuksia tuottaa siitä tulkintoja. Kyse oli siis ennen kaik-

3 Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkisto, Reposaari-aineisto 1994, 1995; Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelman kokoelmat, Reposaari-aineisto 2011.

4 *Yhteisluova* on suomennos Nina Simonin (2010, 263) termistä *co-creating (with visitors)*. Ks. myös Aho 2019, 18; Kumpulainen & Vierimaa & Fingerroos 2019.

kea paikallisten omasta, itsenäisestä toiminnasta, jota he olivat harjoittaneet vuosikymmeniä. Yliopisto-opettajien ja opiskelijoiden vaativana haasteena oli tunnistaa, tavoittaa ja tuottaa vastavuoroisessa dialogissa heidän omaa historiaansa.⁵ (Ks. myös Kalela 1986, 12–13, 37; 2006, 70; Savolainen & Lukin & Heimo 2020, 73–76.)

Kiinnostavaa prosessissa olikin erilaisten menneisyyden esitysten välinen vuorovaikutus ja tämän vuorovaikutuksen merkitys. Esimerkiksi reposaarelaisten tuottamat tekstuaaliset ja visuaaliset esitykset olivat tärkeitä todellisuuden tulkkeja, sillä ne keskustelivat historian julkisten esitysten kanssa, arvioivat niitä ja ehkä jopa paljastivat akateemisiin ajatusmuotoihin tukeutuvien tulkintojen puutteet. (Ks. myös Fingerroos & Haanpää 2006, 25, 27–29; Heimo 2010, 16–19; 2014, 144–146; Kalela 1986, 8–13, 37.) Reposaarelaisten itsensä tuottamat tulkinnat oli kuitenkin ensi sijassa suunnattu omalle paikalliselle yhteisölle jaettavaksi, ja niistä oli käyty keskustelua lähinnä oman yhteisön sisällä. Tämänkaltaiset esitykset osoittivat silti ihmisten pyrkimyksen ja tarpeen rakentaa identiteettiään sekä löytää itselleen ja yhteisölleen historiallinen jatkuvuus ja yhteiskunnallisen samastumisen kohteet. Ne kertoivat siis pikemminkin reposaarelaisista itsestään kuin muistetuista, kerrotuista ja jaetuista tapahtumista sinänsä. (Ks. myös Fingerroos & Haanpää 2006, 33; Heimo 2014, 143; Kalela 1986, 12–13, 37; Portelli 2006, 55, 57–58; 2012, 44–45; Savolainen & Lukin & Heimo 2020, 73–76.)

Reposaarelaiset omaksuivat prosessin aikana erilaisia rooleja. Paikalliset ja laajemmin koko yhdyskunta olivat toisaalta yliopisto-opettajien ja opiskelijoiden tutkimuskohteita. Toisaalta paikalliset olivat aktiivisia prosessiin osallistujia oman historiansa asiantuntijoina, tiedon tuottajina ja etenkin tiedon jakajina. Toisaalta he aktiivisesti määrittivät, mitä asioita Reposaaressa menneisyydestä nostettiin esiin ja miten niitä tuli tarkastella. Jos reposaarelaiset olivat alun perin tuottaneet aineistoja itseään varten, omista lähtökohdistaan ja toisilleen jaettaviksi (ks. esim. Aho

5 Reposaarelaiset oman historian asiantuntijat olivat tutkimuksissaan tarkastelleet muun muassa alueen elinkeinotoimintaa, kuten kauppojen, elokuvateatterien ja teollisuuden tuotantolaitosten historiaa. Eri asuinalueiden ihmisiä, arkea ja elämää sekä talojen historiaa oli kerätty sekä muisteluin, arkistodokumenteilla että valokuvilla. Paikallisten kokoama monipuolinen aineisto on arkistoitu Reposaaressa-talolle. Uusia menneisyyden tulkintoja tuotetaan edelleen kaikkien saataville muun muassa Youtube-videoina.

2019, 60), nyt he tuottivat niitä yhteistyössä yliopiston organisoiman tutkimushankkeen kanssa. Tämä tarkoitti jatkuvaa neuvottelua ja vuoro-vaikutusta erilaisten tulkitsijoiden ja tulkintojen välillä.

Tutkimus julkaistiin teoksena *Kertomusten Reposaari* (2017). Paikalliset jättivät lopulta jälkensä myös teoksen käsikirjoitukseen toimimalla julkaistaviksi aiottujen tekstien esilukijoina, kommentoijina ja kirjoittajina. Heidän uskonsa hankkeen toteutumiseen oli voimakas, mikä ilmeni myös aivan tutkimushankkeen lopulla, jolloin katoimme vielä keskeneräisen käsikirjoituksen tulevia painokustannuksia ennakkotilaaajien avulla. Tilajat maksoivat teoksen etukäteen luottaen siihen, että teos todella valmistuisi. Teoksen ensimmäinen painos julkaistiin Reposaareissa joulukuussa 2017, ja painos myytiin loppuun kahden päivän aikana.

Kuva 6. *Kertomusten Reposaari* -teoksen kanssi. *Kertomusten Reposaari* rakentui kokonaisuudessaan yhteisölähtöiseksi prosessiksi, jossa reposaarelaisten panos tiedon tuottajina, tulkitsijoina ja jakajina oli varsin mittava.

Vuorovaikutus paikallisten kanssa toi näkyviin asioita, joita emme ehkä olisi osanneet kysyä tai muutoin käsitteellistää. Tuotettu tieto oli osin ollut tutkijoiden ulottumattomissa – se oli paikallista ja arkista. Reposarelaisten oman historian asiantuntijuus kohdistui nimenomaan saaren omaan elämänpiiriin ja -käytäntöihin, siis konkreettisella tavalla läheiseen ja tuttuun. (Ks. myös Kalela 1986, 35; Puolamäki 2020, 54.) Vuorovaikutus oman historian tuottajien ja yliopiston hallinnoiman tutkimushankkeen välillä synnytti myös hedelmällistä keskustelua osapuolien välillä, kun tätä paikallista ja kokemuksellista tietoa suhteutettiin tutkimuksellisiin lähtökohtiin. (Ks. myös Fingerroos & Haanpää 2006, 29–30, 43–44; Kalela 2012, 54; Savolainen & Lukin & Heimo 2020, 60–61.) Prosessissa rinnakkain kulkeneet opiskelijoiden, opettajien ja paikallisten tuottamat tulokset synnyttivät lopulta sellaisen jaetun historian ja menneisyystulkinnan, jonka molemmat osapuolet saattoivat hyväksyä.

Muistitietoa ja työelämäläheistä oppimista Seinäjoella

KTMT:n ja KUMU:n opiskelijat toteuttivat keväällä 2019 yhteistyössä Seinäjoen museoiden kanssa muistitietokeruun. Haastattelututkimuksen keinoin suoritettu keruu oli osa Seinäjokelaisten kaupunkihistoria-hanketta, jossa tarkasteltiin Seinäjoen historiaa vuodesta 1960 nykypäivään saakka. Hankkeen keskeisin tavoite oli osallistaa ja kannustaa paikallisia tuottamaan ja tulkitsemaan omaa historiaansa, omaa kulttuuri-perintöään ja kulttuuriympäristöään. Kyse oli siis lähimenneisyyden muistamisesta, mutta olennaisella tavalla myös menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhteen hahmottamisesta. (Seinäjokelaisten kaupunkihistoria -hanke; ks. myös Savolainen & Lukin & Heimo 2020.) Seinäjoen kaupunkia lähestyttiin muun muassa seuraavin teemoin: kaupunki toiminnan ja kokemusten paikkana, kaupunki muistoissa ja puheissa sekä kaupungin perinteet, tapahtumat ja kulttuuri. Tarkoituksena oli saada esille näkemyksiä siitä, mitä Seinäjoki oli ja mitä se oli ollut, miten eri ihmiset olivat kaupungin kokeneet ja minkälaisia merkityksiä kaupunkiin oli liittynyt ja edelleen liitettiin. Tämänkaltainen tarkastelu ymmärrettiin erityisen tärkeäksi paikkakunnalla, jossa oli tapahtunut

kuntaliitoksia osittain melko ristiriitaisin prosessein ja jossa muutosvauhti oli edelleen nopea.

Yhteistyö muistitietokeruun tilaajan eli Seinäjoen museoiden kanssa edellytti alkuun kenttätökurssin tavoitteiden yhteistä linjausta: minkälaisia sitoumuksia yhteistyö museon ja yliopiston välillä edellytti, miten laaja-alaisesti hankkeen tavoitteita eli esimerkiksi paikallisten osallistamista oli kurssin aikana tarkoitus toteuttaa ja minkälaisia tuloksia nimenomaan opiskelijoiden suorittamalta keruulta odotettiin. Tämä kaikki edellytti meiltä opettajilta tilaajan kuuntelemista sekä odotusten kartoittamisen jälkeen aktiivista neuvottelua ja tavoitteiden toteuttamisen suunnittelua. (Ks. myös Uimonen 2010, 66.) Yhteistyö rajattiin lopulta koskemaan muistitiedon keruuta ainoastaan haastattelumenetelmän avulla, ei esimerkiksi erilaisten osallistavien muistelutilaisuuksien kautta, ja tilaaja asetti kenttätöön toteutukselle raamit hankkimalla suurimman osan haastateltavista. Opiskelijat puolestaan laativat muun muassa haastattelujen teemalistoja museon henkilökunnan sekä Seinäjoen kaupungin edustajien esiin tuomien ajatusten ja tutkimuskirjallisuuden⁶ pohjalta.

Yliopiston yksi perustehtävistä on työelämävalmiuksia kehittävän opetuksen antaminen. Tämä pitää sisällään muun muassa opiskelijoiden sitouttamisen osaksi akateemista asiantuntijakulttuuria. (Fingerroos ja muut 2017, 8–9; Haanpää 2014, 27.) Seinäjoen kenttätökurssin ensisijaisena tavoitteena oli kouluttaa kenttätöön ja ymmärtää etnografisen osaamisen ja projektinhallinnan merkitys tulevana työelämäaitona. Niin ollen ennen kentälle menoa opiskelijat suorittivat teoria- ja menetelmäopinnot, suunnittelivat projektin käytännön toteutusta ja pohtivat muistitietotutkimuksen metodologisia kysymyksiä. Näiden opintojaksojen myötä opiskelijoille pyrittiin antamaan valmius ymmärtää paitsi kenttää ja tilaajaa myös saada tuntumaa erilaisista aineistonkeruun menetelmistä ja kerätyn tiedon subjektiivisesta luonteesta. Eettisten periaatteiden ja käytäntöjen arviointi oli sekin olennainen osa koulutusta.⁷

6 Kentälle menoa edelsivät ennakkotehtävät, joissa opiskelijat kartoittivat tietoa Seinäjoesta ja seinäjokelaisuudesta juuri tutkimuskirjallisuuden ja erilaisten kulttuurituotteiden kautta.

7 Uuden tietosuojalain (1050/2018) myötä muun muassa henkilö tietojen käsittelystä ja kenttätöön tarkoituksesta, kerätyn aineiston käytöstä ja käyttäjistä on selkeästi informoitavaa tutkittavaa. Tämä tapahtuu tietosuojailmoituksen ja aineiston käyttöluvan kautta.

Opiskelijoita myös ohjeistettiin arvioimaan omaa oppimistaan reflektiivissa kenttätýöraporteissa (Haanpää 2014, 26–29; ks. myös Poikela 2005)⁸. Oman toiminnan ja käytännön kokemusten kriittisen tarkastelun myötä opiskelijoille pyrittiin havainnollistamaan kenttätýökurssilla tavoiteltavia tietoja ja taitoja, minkä toivottiin lisäävän vastuunottoa omasta tekemisestä ja ymmärrystä esimerkiksi ryhmädynamiikan merkityksestä.

Oppimisen tarkasteluissa korostuivat kokemukset, oma osaaminen ja sosiaalisten suhteiden hallinta: oppimista tapahtui sekä vuorovaikutuksessa toisten oppijoiden kanssa että dialogissa haastateltavien kanssa. Opiskelijoilta vaadittiin keskinäistä yhteistyötä ja aktiivisuutta kenttään tutustumisen ja tiedon hankinnan sekä haastattelujen suunnittelun ja toteuttamisen myötä, mutta heitä myös kannustettiin kyseenalaistamaan ja ratkomaan ongelmia ja sitä kautta syventämään tietämystään ja asiantuntijuuttaan. (Ks. myös Nevgi & Lindblom-Ylänne 2009, 206–208, 220–222; ks. myös Haanpää 2014, 27.) Itse haastattelutilanteessa ja tavoitellussa dialogissa haastateltavan kanssa puolestaan ymmärrettiin, miten yhteinen näkemys muodostui: kuuntelemalla ja kyselemällä sekä yhdessä neuvottelemalla mahdollistettiin uuden tiedon syntyminen. (Ukkonen 2006, 183–184.) Kenttätýökurssilla juuri haastattelutilanteet ja lopulta kentällä olo konkretisoivatkin sen, miten yhteisön jäsenet eivät olleet yksinomaan vain tutkimukseen osallistujia tai tutkijat pelkästään tutkijoita, vaan molemmat osapuolet olivat myös aktiivisia toimijoita ja oppijoita. (Esim. Pontes Ferreira & Gendron 2011, 153.)

Seinäjoen kenttätýökurssilla opiskelijoiden asiantuntijuus kehittyi ennen kaikkea muistitietotutkimuksen metodologisten lähtökohtien ja nimenomaan muistitieto-haastattelujen dialogin ymmärtämisessä. Muistitieto on kaikessa subjektiivisuudessaan, moniäänisyydessään ja kulttuurisidonnaisuudessaan herkkää tietoa, joka liittyy tietoa tuottavien, käyttävien ja jakavien ihmisten henkilökohtaiseen elämään ja arkeen.

8 Kenttätýöraporteissa pohdittiin muun muassa haastattelutilanteita ja niissä tuotetun tiedon syntymistä ja merkitystä. Keskeisellä sijalla oli oman toiminnan, omien kokemusten ja omaksutun tiedon kriittinen tarkastelu ja arviointi. Tarkoitus oli saada opiskelijat kirjoittamaan niin sanottu subjektiivinen raportti, jossa arvioitiin, mitä he oppivat, mitä jäivät miettimään ja miksi, mitä he oivalsivat, mitä ryhmässä työskentely heille merkitsi ja ennen kaikkea mitä he oppivat ja miten.

(Ks. esim. Puolamäki 2020, 16, 22–24, 56; Ukkonen 2000, 38–42.) Opiskelijat myös oppivat haastatteluja suunnitellessaan, tehdessään ja litteroidessaan ymmärtämään, mitä vuorovaikutus tutkittavien yhteisöjen kanssa ja tiedon tuottaminen yhdessä tutkittavan kanssa tarkoitti vallankäytön ja tutkijaposition reflektoinnin näkökulmasta. Muistitieto-haastatteluissa haastateltavilla oli aina mahdollisuus ja myös syynsä kertoa haluamallaan tavalla. He voivat käyttää haastattelutilanteissa diskursiivista valtaa ja määrittää sen, mistä halusivat puhua ja miten sen tekivät. Tämä ilmeni opiskelijoille muun muassa hyvin vaihtelevilla tavoilla toteutuneiden haastattelujen myötä. Haastattelijat saattoivat myös haastaa haastateltavia esimerkiksi etukäteen laadituilla teemalistoilla tai kulttuurisen toisen rooliin asettamalla, jolloin haastattelutilanteen dialogi saattoi näyttäytyä yksinomaan tutkijavetoisena prosessina. Kenttätyökurssin aikana opiskelijat pohtivatkin, oliko akateeminen tutkija loppujen lopuksi muistitietohankkeissa ensisijainen vallankäyttävä vaikeo ennemmin kuuntelija ja keskustelija. (Ks. myös Fingerroos 2004; Fingerroos & Haanpää 2006, 42–43; Pontes Ferreira & Gendron 2011, 157.)

Yhteisölähtöisten muistitietohankkeiden merkitys

Olemme tässä luvussa tarkastelleet yhteisölähtöisten muistitietohankkeiden ja niihin kiinteästi liittyvän asiantuntijuuden tematiikkaa: sitä, miten, kenen ehdoilla ja millä taidoilla yhteisöjen menneisyyttä on erilaisten historia- ja muistitietohankkeiden myötä tutkittu ja miten tämänkaltaista tutkimusta voidaan tehdä osana yliopisto-opetusta. Näytteinä oman historian tuottamisen tavoista toimivat ensin Jorma Kalelan, Taina Ukkosen ja Elina Makkosen toteuttamat 1980-, 1990- ja 2000-lukujen hankkeet ja sen jälkeen kaksi tuoreempaa esimerkkitapausta, joista ensimmäinen sijoittui Porin Reposaareen ja toinen Seinäjoelle. Kalelan, Ukkosen ja Makkosen toteuttamissa hankkeissa korostui ajatus menneisyyden moniäänisyydestä ja demokratisoitumisesta historiografisessa mielessä. Keskiössä ei kuitenkaan ollut tutkimuksessa tai yhteiskunnassa ”aiemmin ohitettujen” äänien julkituonti sinänsä, vaan uudenlaisten historioiden ja historian kirjoittamisen tapojen hahmotta-

minen. (Kalela 1986, 15.) Hankkeiden anti akateemiselle tutkimukselle onkin ollut katsanto, jossa muistelijoille ja oman menneisyyden tulkit-sijoille annetaan asiantuntijan asema: oma historia on tämän asenteen tulos.

Myös Reposaari on esimerkki klassisesta yhteisölähtöisestä muistitie-tohankkeesta, jossa tavoitteena oli tutkijavetoisen prosessin sijaan kokeil-la mahdollisimman demokraattista ja osallistavaa tapaa tuottaa yhteisön omaa historiaa. Hanke toteutettiin yliopisto-opettajien, opiskelijoiden ja reposaarelaisen yhteisön tasa-arvoisessa ja vuorovaikutukseen pyrki-vässä yhteistyössä, ja sen kivijalkana oli sellaisten menneisyyden tulkin-tojen tavoittaminen, joita reposaarelaisen yhteisön jäsenet itse pitivät arvokkaina, merkityksellisinä ja vaalimisen arvoisina. (Pontes Ferreira & Gendron 2011, 154.) Muistitietotutkimuksen metodologisten lähtökoh-tien jalkauttaminen toikin esiin paikallista, arkista ja omaehtoista men-neisyyden tulkintaa, mutta pyrkimyksenä oli kuitenkin edelleen saattaa nämä tulkinnat myös tieteellisen tutkimuksen kohteeksi.

Toinen esimerkki avasi Seinäjoen museoiden, KTMT:n ja KUMU:n yhteistä muistitiedon keruuta. Tutkinto-ohjelmien opiskelijat organisoivat yhdessä kenttätyökurssin ja muistitiedon keruun, jossa tuotettiin ti-laustyönä muistitietoaineistoa Seinäjokelaisten kaupunkihistoria -hank-keeseen. Kyse oli Reposaaaren tavoin myös aidosta yhteisölähtöisestä hankkeesta, jossa työn tilaajana oli Seinäjoen museot. Opiskelijat teki-vätkin muistitiedon keruuta ja tulkintaa museota ja Seinäjokea varten, ja opiskelijat saivat tehdystä työstä myös ensimmäisen oman alansa työ-todistuksen, jossa konkreettisesti kerrottiin, millaisia hankeosaamisen ja laadullisen tutkimustyön taitoja kenttätyökurssilla opittiin ja hyödyn-nettiin. Opiskelijat oppivat myös tunnistamaan ja harjoittamaan omia työelämätaitojaan ja kasvattivat akateemista muistitietotutkijan asian-tuntijuuttaan.

Yhteisölähtöiset muistitietohankkeet ovat opettaneet meille opettajille ja muistitietotutkimuksen ammattilaisille, miten hankkeiden lähtökohta ja ydin ovat vuorovaikutuksessa ja neuvottelussa: dialogin tasa-arvoisina toimijoina ovat hankkeen kaikki osapuolet, kuten opettajat, opiskelijat, mahdollinen tilaaja tai yhteistyökumppani ja tutkittava yhteisö. Nämä käytännön hankkeet ovat opettaneet meille myös, miten yliopisto-opis-

kelijoiden oman osaamisen tunnistaminen ja sanoittaminen ei ole itsestään selvää vaan siihen pitää harjaantua. Hankkeiden toteuttaminen on vaatinut opettajilta kokemusta, uuden opettelua ja opetuksen kokonaisvaltaista tutkimuslähtöistä kehittämistä. Opiskelijoilta ne vaativat ymmärrystä oppimisen reflektoinnin merkityksestä. Yliopisto kuitenkin kannustaa opiskelijoita ja opettajia tunnistamaan ensi sijassa oppiaineiden sisältöihin ja osaamistavoitteisiin kirjattuja taitoja. Sen sijaan siitä, miten esimerkiksi muistitietotutkimuksen sisällöt muuttuvat yliopiston ulkopuolisessa maailmassa hyödynnettäväksi asiantuntijuudeksi, ei välttämättä ole selkeää näkemystä.

KIRJALLISUUS

- Aho, Mikko 2019: "Kun meiltä laiva lähtee ulos, ni siitä voi olla kaikki ylpeitä". *Raumalaisten laivanrakentajien ammatillinen omakuva teollisena kulttuuriperintönä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <https://doi.org/10.33355/tw.88914>
- Fingerroos, Outi 2004: *Haudatut muistot. Rituaalisen kuoleman tulkinnat Kannaksen muistitiedossa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Fingerroos, Outi 2006: Uudenlainen yliopistohistoriankirjoituksen muoto. *Elore* 13:1, 1–5. <https://doi.org/10.30666/elore.78546>
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 25–48.
- Fingerroos, Outi & Lillbroända-Annala, Sanna & Koskihaara, Niina & Lundgren, Maija 2017: Yhteiskuntaetnologia. Arkinen mutta kriittinen katse maailmaan. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Koskihaara, Niina & Lillbroända-Annala, Sanna & Lundgren, Maija (toim.) *Yhteiskuntaetnologia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 7–26.
- Haanpää, Riina 2014: Haastattelumenetelmä ihmisten ympäristökokemusten kartoittamiseksi. Teoksessa: Puolamäki, Laura & Raike, Eeva (toim.) *Osana omaa ympäristöä*. Turun yliopisto, Pori, 24–45.
- Haanpää, Riina & Raike, Eeva (toim.) 2017: *Kertomusten Reposaaari*. Satakunnan Historiallinen Seura, Harjavalta.
- Hakkarainen, Kai 2000: Oppiminen osallistumisen prosessina. *Aikuiskasvatus* 31:2, 84–98. <https://doi.org/10.33336/aik.93274>
- Heimo, Anne 2010: *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Heimo, Anne 2014: The 1918 Finnish Civil War Revisited. The Digital Aftermath. *Folklore* 57, 141–168. <http://doi.org/10.7592/FEJF2014.57.heimo>
- Hmelo-Silver, Cindy E. 2004: Problem-Based Learning. What and How Do Students

- Learn? *Educational Psychology Review* 16:3, 235–266. <https://doi.org/10.1023/B:E-DPR.0000034022.16470.f3>
- Hmelo-Silver, Cindy E. & Barrows, Howard S. 2006: Goals and Strategies of a Problem-based Learning Facilitator. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning* 1:1, 21–39. <https://doi.org/10.7771/1541-5015.1004>
- Hung, Woei & Jonassen, David H. & Liu, Rude 2008: Problem-Based Learning. Teoksessa: Specton, J. Michael & Merrill, M. David & van Merriënboer, Jeroen & Driscoll, Marcy P. (toim.) *Handbook of Research on Educational Communications and Technology*. Routledge, Abingdon, 485–506. <https://doi.org/10.4324/9780203880869>
- Kalela, Jorma 1981: *Taistojen taipaleelta. Paperityöläiset ja heidän liittonsa 1906–1981*. Paperiliitto, Helsinki.
- Kalela, Jorma 1984a: Muistitietotutkimus ja historialiike. *Kotiseutu* 75:1, 4–5.
- Kalela, Jorma 1984b: Mitä on kansanomainen historia. Miksi sen pitäisi kehittyä ja mihin sitä tarvitaan? *Kotiseutu* 75:4, 179–182.
- Kalela, Jorma 1986: *Näkökulmia tulevaisuuteen. Paperiliiton historia 1944–1986*. Paperiliitto, Helsinki.
- Kalela, Jorma 2006: Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 67–92.
- Kalela, Jorma 2012: *Making History. The Historian and Uses of the Past*. Palgrave MacMillan, Basingstoke. <https://doi.org/10.1007/978-0-230-35658-0>
- Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 120–144.
- Kumpulainen, Kaisu & Vierimaa, Sanna & Fingerroos, Outi 2019: KUMU kehittää ongelma-lähtöistä pedagogiikkaa. *What the Hela?* [verkkoaineisto]. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/ajankohtaista/blogi/aikasemmat-blogitekstit/kumu-kehittaa-ongel-malahtoista-pedagogiikkaa>. Viitattu 23.1.2022.
- Kuusisto, Alina 2017: *Korkeakoulun punainen aave. Keskustelu Joensuun korkeakoulun politi-soitumisesta 1970-luvun sanomalehtikirjoittelussa ja muistelupuheessa*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Makkonen, Elina 2004: *Muistin mukaan. Joensuun yliopiston suullinen historia*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Makkonen, Elina 2006: Instituution suullinen historia. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 245–270.
- Nevala, Arto 2009: *Uudisraivaaja. Joensuun yliopiston 40-vuotishistoria*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Nevgi, Anne & Lindblom-Ylänne, Sari 2009: Oppimisen teorit. Teoksessa: Lindblom-Ylänne, Sari & Nevgi, Anne (toim.) *Yliopisto-opettajan käsikirja*. WSOY, Helsinki, 194–236. <https://doi.org/10.31885/9789515150325>
- Olsén, Laura & Harkoma, Assi & Heinämäki, Leena & Heiskanen, Heta 2017: *Saamelaisten perinnetiedon huomioiminen ympäristöpäätöksenteossa*. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

- Peltonen, Ulla-Maija 2006: Muistitieto folkloristiikassa. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 93–119.
- Poikela, Esa & Poikela, Sari 1997: Ongelmaperustainen oppiminen. PBL – metodi vai strategia. *Fysioterapia* 44:2, 7–12.
- Poikela, Esa 2005: Työ ja kokemus oppimisen lähtökohtana ja tavoitteena. Teoksessa: Poikela, Esa (toim.) *Osaaminen ja kokemus. Työ, oppiminen ja kasvat*. Tampere University Press, Tampere, 9–17.
- Pontes Ferreira, Maria & Gendron, Fidji 2011: Community-Based Participatory Research With Traditional and Indigenous Communities of the Americas. Historical Context and Future Directions. *International Journal of Critical Pedagogy* 3:3, 153–168.
- Portelli, Alessandro 2006: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 49–64.
- Portelli, Alessandro 2012: *Käsä on täytetty: Historia, muisti ja verilöyly Roomassa 1944*. Faros, Turku.
- Puolamäki, Laura 2020: *Kätetty maisema. Arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa*. Turun yliopisto, Turku.
- Samuel, Raphael 1981: *People's History and Socialist Theory*. Routledge & Kegan Paul, Lontoo.
- Savolainen, Ulla & Lukin, Karina & Heimo, Anne 2020: Omaehtoisen muistamisen materiaalisuus ja monimediaisuus. Muistitietotutkimus ja uusmaterialismi. *Elore* 27:1, 60–84. <https://doi.org/10.30666/elore.89039>
- Seinäjäkoki 2018: Seinäjokelaisten kaupunkihistoria -hanke. Hankeselvytys.
- Simon, Nina 2010: *The Participatory Museum*. Museum 2.0., Santa Cruz, Kalifornia.
- Tonkin, Elizabeth 1992: *Narrating Our Past. The Social Construction of Oral History*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511621888>
- Tynjälä, Päivi 2003: Ammatillinen asiantuntijuus ja sen kehittyminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa: Kirjonen, Juhani (toim.) *Tietotyö ja ammattitaito. Knowledge Work and Occupational Competence*. Koulutuksen tutkimuslaitos ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Jyväskylä, 39–62.
- Uimonen, Pirjo 2010: Tutkijana tilaustöiden maailmassa. Teoksessa: Pöysä, Jyrki & Järvi- luoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Vaeltavat metodit*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu, 63–78.
- Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuksetuottamisen tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Ukkonen, Taina 2006: Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 175–198.
- Vartiainen, Perttu 2004: Esipuhe. Teoksessa: Makkonen, Elina *Muistin mukaan. Joensuun yliopiston suullinen historia*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Warren, Simon 2019: Re-Thinking the "Problem" in Inquiry-Based Pedagogies through Exemplarity and World-Oriented. *Education Sciences* 9:4, 295. <https://doi.org/10.3390/educsci9040295>